

Dolmetschers per il cussegl grond?

In'egliada en ils trais auters chantuns bilings da la Svizra

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **En il cussegl grond vegn darar discurrì rumantsch. Ma en ils parlaments dal chantun Berna e dal Vallais pledan tuts politichers la lingua materna. Ils votums vegnan traslatads simultan.**

Ils deputads rumantschs cumenzan ils votums en il cussegl grond savens per rumantsch. Ma suenter duas construcziuns cuntinuan els per tudestg. Be darar fa in deputà in pled dal tutfatg rumantsch. La raschun è clera: Ils deputads na discurren betg sulet per avair discurrì, ma bain per persvader. Quai san ins sulet, sch'ils auters chapeschan quai ch'ins di. Ils deputads rumantschs èn uschia sfurzads da discurren tudestg.

Ils deputads talians procedan tenor il medem muster. Els han dentant pli savens il curaschi da far in pled sulet en la lingua materna e prendan en cumpra ch'ina part dal parlament na chapescha betg els.

Entant ch'ils chantuns bilings en Svizra han servetschs da translaziun en lur parlaments n'exista in tal betg en il sulet chantun triling.

La Lia rumantscha fa ina pretaisa radicala

Da preschent vegn elavurada la nova lescha da linguas. Il departament d'educaziun ha tramess quest onn il sboz da la lescha da linguas en consultaziun. La Lia rumantscha (LR) ha criticat plirs puncts ed ha fatg propostas per midadas, tranter auter tar l'artitgel quatter che regla il diever da las linguas en il cussegl grond.

Tar l'artitgel quatter è la LR d'accord cun alinea 1 ed alinea 3. Per alinea 2 propona il chantun dentant: «Mintga commembra e mintga commember dal cussegl grond è autorisà da pretender la translaziun da dumondas en ina lingua uffiziala ch'ella u ch'el chapescha.»

Quai correspunda pli u main la reglamentaziun ch'ins ha gia gi fin uss. La Lia rumantscha vul dapli e pretenda suandanta formulaziun: «Per las debattas en il cussegl grond stat il servetsch da translaziun simultana a disposiziun.»

En sia posiziun argumentescha la LR: «Il chantun Grischun, sulet chantun triling en Svizra, sto tractar sias gruppaziuns linguisticas pitschnas almain a moda cumparegliabla sco ils chantuns bilings Berna, Friburg e Val-

lais. Berna ed il Vallais han il sistem da translaziun simultana. Berna fa quai per ina cuminanza linguistica ch'è blier pli pitschna ch'ils Rumantschs en il Grischun. Friburg ha tut las documentaziuns che van en il cussegl grond en domaduas linguas. Mintga deputà u deputada 'decida sez en tge lingua ch'el vul la documentaziun'»

Proposta da la Lia

La proposta da la Lia rumantscha sa differenziescha sulet en alinea dus dal sboz ch'il chantun ha suttaless.

Art. 4 Cussegl grond

1 En las consultaziuns dal cussegl grond ed en sias cumissiuns s'exprima mintga commembra e mintga commember en la lingua uffiziala ch'ella u ch'el tscherna.

2 Per las debattas en il cussegl grond stat il servetsch da translaziun simultana a disposiziun.

3 Texts uffizials ch'èn previs per la publicaziun en il cudesch da dretg grischun ston esser avant maun en tuttas linguas uffizialas per il tractament en il cussegl grond ed en sias cumissiuns.

Translaziuns simultan en il cussegl grond meglierassan la situaziun e lubissan a mintga parlamentari da s'exprimer en l'atgna lingua. Ma tenor *Adriano Jenal* dal secretariat dal cussegl grond n'ha il Grischun fin uss mai purschì translaziuns simultan. Sulet il material en scrit vegnia traslatà en talian e rumantsch.

Berna ha trais dolmetschers

Tut auter vesi ora en il chantun Berna che ha 200 deputads. Era sche sulet 16 deputads derivan dal territori franzos, vegn l'entira debatta dal parlament chantunal traslatada simultana. Durant las sessiuns lavuran trais dolmetschers en il parlament. «Berna è in chantun biling. Perquai han ils deputads franzos il dretg da translaziuns simultan», hai num sin la chanzlia bernaisa.

Era tuttas chaussas en scrit vegnan traslatadas, perfin il bulletin cun las resumaziuns dals votums. Ma il bulletin vegn duvrà be darar. Perquai ponderesch'ins da stritgar questa purschida.

E tge capitass, sch'ins introduciss il sistem dal Grischun en il chantun Berna e desistess da translaziuns simultan? Lura dessi ina revolta dal pievel, u almain ina dal parlament bernais, hai num en la chanzlia bernaisa. In tal tractament na

vertissan ils Franzos dal chantun Berna mai. Quai haja da far cun l'istorgia dal Giura bernais.

Il Vallais ha quatter dolmetschers

Era las debattas en il Vallais vegnan traslatadas simultan. Dals 130 parlamentararis vallesans vegnan 91 dal territori franzos e 39 dal territori tudestg. Quatter dolmetschers translateschian quai che vegn discurrì en las sessiuns vallesanas, di *Claudia Ritter* dal servetsch parlamentar vallesan.

E tge capitass en il Vallais, sch'ins lasschass davent las translaziuns simultan? I dettia bain blers parlamentararis che chapeschian bain l'atra lingua. Ma per las debattas na fissan las enconuschientschas betg sufficientas. En il parlament vegnian tractadas tematicas spezialas cun detagls complex, di Ritter.

Ils deputads friburgais discurren franzos

Sumeigliantas relaziuns sco en il Grischun existan en il chantun Friburg, nua che radund 20 pertschient da la populaziun discorra tudestg. Ils deputads tudestgs discurren franzos en il parlament per che la maioritad chapeschia els. Era ils cussegliers guvernativs fetschian lur plets per franzos, di *Kurt Estermann*, il

schefftranslatur da Friburg. I saja ina excepziun sch'in cusseglier guvernativ da lingua tudestga ditgia ina giada intginas construcziuns tudestgas.

Persuenter vegnia tut il material en scrit traslatà e stettia a disposiziun en omaduas linguas.

Ils deputads tudestgs da Friburg chapeschian bunamain tut quai ch'ils collegas franzos ditgian. Viceversa na saja quai betg exnum il cas.

Dus deputads precauts

«Sch'i fiss avunda daners avant maun, fiss jau segir per translaziuns simultan en il cussegl grond», di il deputà *Placi Berther* sin dumonda da l'anr. Ma il politicher sursilvan tema che translaziuns simultan vegnissan tut tenor realisadas sin donn e cust dad auters projects rumantschs. Perquai di Berther: «Ina translaziun simultana n'è betg sisum la glista da prioritads.»

Berther conceda dentant che translaziuns simultan muntassan in segn da respect e da reconuschientscha vers las duas pitschnas linguas. Plinavant avessan ils deputads rumantschs e talians pli simpel da s'exprimer en discussiuns spontanias.

«Translaziuns simultan augmentassan la valur da la lavur parlamentara», di *Corsin Farrér*. Cun translaziuns simultan vegnissan tuttas trais linguas tractadas tuttina. Ma pervi dals custs dubitescha il deputà surmiran ch'ina tala pretaisa avess ina schanza da chattar ina via atras ils mulins politics. Tuttina fa el era attent che translaziuns simultan fissan d'avantatg per deputads talians che na dumognan betg tgunsch il tudestg.

Per Farrér n'emporti betg tant, sch'el sto discurren tudestg u rumantsch en il cussegl grond. El prepara savens ses votums gia ordavant en scrit.